

ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐՉՆԶՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԶՈՀՐԱՊԻ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏՈԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ
ԽՈՐՀՐԴԱԾԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ՄԲ

ՄԻԱԽՈՐՈՒՄԻ ՄՂՋԱՒԱՆՁԲ

Թերեւս աւելի ճիշտ պիտի ըլլար որ արուեստագէտ Զօհրապի դրծներուն մեր խորհրդածութիւնը ակսէինք անոր ցարդ չցուցադըր-ուած նկարներուն հանդարտ ընթերցանութեամբ։ Նկարներ՝ որոնք կը լեցնեն բաղմաթիւ տեսրակներ եւ թուղթեր, զորս գծած է անոր ձեռքը, ամէն անգամ որ մինակ ու ագատ էր, գծադրութեան արկա-ծախնդրութիւնը մզելու, տառեղագործութեան իմաստով։

Սրգարեւ, այդ գծադրութիւններուն խորհրդածումը կը բացա-յաբոէ ծածուկ կապը՝ որ կը միացնէ նոյն արուեստագէտին ակնյայտ երկու ներկայութիւնները։ նախ՝ կրօնական կտաւին մէջ, ապա՝ զեղարուեստական ժամանակակից կտաւին մէջ, այնալէս որ հանդի-սատեսը, եւ նոյնիսկ նրբաճաշակը, անպայման պիտի զնահատէ տար-բերութիւնն ու զանագանութիւնը գեղարուեստական այս երկու ներ-կայութիւններուն միջեւ, որոնք ակդրունքով կը թուին հակասական եւ անհամաձայն։

Սակայն գօրաւոր մղձաւանջ մը կը զարթնու՝ այս երկու ներկա-յութիւններուն միջեւ ծածուկ կապ մը գտնելու համար։ Այսինքն կրօնական պատառին, որ եկեղեցիներուն եւ վանքերուն մէջ կախ-ուած է փրբեւ արդիական ու սրբազն սրբազնութեան մէջ կախ-ուած է արտեւատագէտին ճիզէն, միտքէն, ժամանակէն եւ ուն-կընդրութենէն, եւ գեղարուեստական պատառին միջեւ, որ կախ-ուած է ցուցարաւհներու մէջ եւ անձնական տուններու պատերէն։ «Գեղարուեստական» այս պատառէն Զօհրապ կը նայի պատրամով

մը, որ իր կերպարով՝ տարբեր է այն կերպարէն՝ որով ընդուռալ ան կը նախ կրօնական պատմառին ընդուռէջէն :

Զօշբապի նկարները, զոր կը պծէ իր անձնաւան տեսարակներու
թուղթերուն վրայ եւ զոր չէ ցուցադրած տակաւին, անկեղծօրէն կը
յախնեն գեղարուեստական ու վարքային սկզբունքը մը միաժամանակ նակ, որն է՝ զորս դալ հիմէն եւ մնալ իմաստին մէջ, այսինքն դուրս
եկել ձեւէն եւ մնալ ոգիին մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ՄՅ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՍՏՈՒՄԻՆ

Զօհւապի կրօնական պատառող, ամենայն անկեղծութեամբ, գուրս կ'եղի արեւելեան սրբապատկերէն եւ, նոյն ժամանակ, կը փորձէ մէկէ աւելի մէկայտթիւններով փառատել իր արեւելեան պատ- փորձէ մէկէ աւելի մէկայտթիւններով փառատել իր արեւելեան պատ- կանելիութեան մասին։ Նմանապէս, ինք Զօհւապ, երբ իր առջեւ- արծարծուի պատկանելիութեան հարցը, կը յայտնէ թէ ինք արեւելցի հարցիւր առ հարիւր տոկոսով։ Մինչ Զօհւապի կրօնական պատ- տառը, առնուազն անոր կատարեանդութեան կողմէն, շատ աւելի մօտիկ վը թուի սրբապատկերի կատարելազործութեան արեւմտեան կրօնական նկարին, որ կը բարձրանայ արեւմտեան եկեղեցիներու պատերուն վրայ՝ եւրոպական մեծ վեցածնունդէն ի վեր, քան թէ բիւլանդական եւ արեւելեան սրբապատկերի կատարելազործութեան։

Այս արեւելքականութիւնը, դոր պատառը զի՞ւ դուրս չ-է հ-դ-է
արուեստագիւրը կը յայտնէ այդ մասին, պիտի մնայ անորոշ շութաք-
նուած եւ երբեմն ծածուկ: Յատկապէս՝ պատառը այս խորհրդա-
ծութեան մէջ, եթէ ուշադրութիւնը թեքի դէպի հիմերը եւ արժատ-
ները: Այդ պարագային, տարբերութիւնը պիտի մնենայ մինչեւ ամ-
բական հակասութեան սահմանները: Յատակ Հակասութիւնը ը-
րողջական Զօհրապի կրօնական պատառին Շարածութեան» եւ քիւզան-
կայ Զօհրապի կրօնական պատառին Շարածութեան» եւ քիւզան-
կան ու արեւելքան «Դրապատկերներուն տարածութիւնը միջեւ:
«Ճարածութիւն» տեղի եւ մարմինի իմաստով, կամ աւելի բովան-
դակալից բառով մը՝ «յատկապւթեան» իմաստով: Այս հիմնական
դակալից բառով պիտի կրկնուի բազմագան տարբերու մէջ, որոնք ի-
ւակասութիւնը պիտի կրկնուի բազմագան տարբերու մէջ, որոնք ի-

բենց խառնուրդին մէջ գործը կը քանաձեւն իբրեւ ամբողջութիւն՝ ոճի կատարելազործութենէն մինչեւ գոյներու խորհրդանիշերը:

Արեւելեան սրբապատկերին մէջ տարածութիւն գոյութիւն չունի, այսինքն չկան տեղ ու մարմին. կայ խորհրդանիշ, կայ բացարձակութիւն: Յստակութիւնը հոս կը կատարուի բացարձակութեան մէջ, դէմքը կը նմանի մարդկային դէմքի, սակայն էակի մը դէմք չէ, բացարձակութեան մէջ դէմքն է: Եւ երբ դէմքը բարձրանայ այս տափանին, անհրաժեշտորէն պիտի ըլլայ աստուածային դէմք մը:

Երբ արեւելեան սրբապատկերը նմանութիւնը առնէ եւ խորհրդանիշը հաստատէ, ժամանակն ու դէմքը պիտի իշնան եւ խորհրդածողը պիտի կենայ խաղաղութեան, օրհնութեան եւ քաւութեան առջեւ, այսինքն՝ դէմ յանդիման աստուածայինի հարցին:

Զօհրապիկ կրօնական պաստառին առջեւ ոչ միայն տարածութեան մէջ ենք, այսինքն վայրի մը մէջ եւ մարմինի մը առջեւ, այլ՝ կը գտնուինք որոշ վայրի մը մէջ, որոշ դէմքի մը հանդէպ ու նաեւ որոշ անունի մը առջեւ: Անմիջական յատակութեամբ մը պատմութեան առջեւ ենք, եւ հետեւարար վէպի մը, լուրի մը եւ պահի մը առջեւ: Հետեւարար մենք դպացումներու հետ ենք, այսինքն մարդկային, երկրային կեանքի մը առջեւ:

Այն պահուն երբ կ'երկարի **Զօհրապիկ** կրօնական գործերը խորհրդածելու ժամանակը, պիտի դդանք որ կը գտնուինք թատրոնի մը դիմաց, ուր անոր բեմահարթակին վրայ կանգնող իւրաքանչիւր գերակատար ունի իր դերը, դէմքը, հաղուստը, ներկայութիւնը, անձնաւորութիւնը, հակումները, դդացումները եւ նսպատակները, ուրնք կը տարբերին միւս գերակատարին դէմքէն ու նպատակներէն: Ռւրեմն թատրոնի մը առջեւ ենք՝ պայքարի իմաստով, կեցուածքներու եւ ուղղութիւններու բազմազանութեան իմաստով:

Քրիստոսէն Մարիամ Աստուածածին, Գաբրիէլ Հրեշտակապետ, Յովհաննէս, Մագդաղենացի, Յուղա, մնացեալ աշակերտները, մինչեւ հայ քրիստոնէական այրութենի զիւտարար Սուրբը, մենք «Ժամանակ»ին առջեւ ենք. Աւետումի ժամանակ, Մկրտութեան ժամանակ, Վերջին ընթրիքի ժամանակ, խաչէն վար առնուելու ժամանակ, գերեզմանէն յարութիւն առնելու ժամանակ, աւետարանումի ժամանակ: Հետեւարար, մենք զժուարին պահերու առջեւ ենք, ինչպէս նաեւ ընտրանքներու, կեցուածքներու եւ դպացումներու միջեւ բաժնող պահերու առջեւ:

Զօհրապիկ մանրակրիտ մանրամատնութիւններու կողմը կ'երթայ կրօնական պաստառի իր գծագրութեան կամ կրօնական պատմութեան իր պատկերացումին մէջ՝ նկատմամբ կրօնական մեծ դէմքերուն: Այս մանրամատնութիւնները կը հաւաքուին եւ կը կուտակուին՝ պատմուածքը, վէպը, լուրը եւ ամենամեծ դէմքը բանաձեւելու համար:

Ա.Ր.Ա.Ր. @ ԶՈՀՐԱՎԻ - Ս. Մեսրոպ (Ս. Աստուածածին եկեղեցի, Նիկոսիա), խւաներկ, 150×250 հրդմ. :

ԶՈՀՐԱՄ - Հացը, չինական մելամ, 50×70 հրդմ.:

ԶՈՀՐԱՊ. - Զիերը, չինական մելան, 50×70 հրդժ. :

ԶՈՀՆԱՊ. - Վերջին ընթրիք, խւաներկ, 470×240 հրդմ. (Մյոիքարեան վանատուն, Շառուտա)

Անոնք կը հետապնդեն նաեւ բարձմագան վիճակները՝ վախի, հիացումի, խաղաղութեան, հանդարտութեան ու վստահութեան, ցաւի, մեղքի, գերակշռութեան եւ յաղթանակի:

Ուրեմն, դիւցազներդութեան մը առջեւ ենք: Այս՝ Զօհրապի կրօնական պատառը կը գծէ իրեւ դիւցազներդական պատմութիւն:

Կրօնական պատմութիւնը բեմահարթակ բարձրացնելու եւ այդպատմութիւնը – անոր դէպարերուն եւ պահերուն մանրամասնութիւններով – դիւցազներդական ոճով մը վերստին դրելուն մէջ կը ցցուի Զօհրապի յատկութիւնը, կրօնական պատառը գծելու մէջ: Յատկութիւն՝ որ իրմէս աստիճանաբար պիտի հեռացնէ արեւմտեան եւ րոսպական կրօնական պատառը, նոյնիսկ եթէ պիտի առնէ անոր կարգ մը կատարելագործումները, եւ աւելիով պիտի մօտենայ արեւելեան սրբան կարգին, նոյնիսկ եթէ պիտի չեղի անոր արմատական հիմերէն: Արդարեւ, Զօհրապի գծող, ներկող եւ ծրագրող ձեռքին հետեւածթաքունքը կ'արտօնէ չեղիլ հիմէն, մնալու համար ոգիին հետ:

Ո՞ւր է ոգին:

Ոգին՝ բացարձակօրէն հաւնելուն մէջ է. այսինքն հաւնիլ աստուածայինը ու կենալ հոն: Այդ էր արեւելեան սրբազատկերին նպատակը: Եւ Զօհրապի կրօնական պատառը չի հեռանար այս նըսպատակէն, այլ՝ արագօրէն կ'ընթանայ անոր ուղղութեամբ:

Ելլու Զօհրապի կրօնական կտաւը կը վերադառնայ պատմական-կրօնական դէպքին, եւ անդամ մը եւս կը պատմէ այս դէպքը յայտնի, յատկանշական ու ջերմ դիւցազներդական ոճով մը, «դիւցազներդութիւն» բարին ամբողջական իմաստով, միաժամանակ կը յայտնէ թէ այս պատմութիւնը պատմութիւն չէ այլեւս. դարձած է «աստուածային նախասահմանում»: Արեւելեան սրբազատկերին մէջ «աստուածային բացարձակօրութիւնը» իր դիմաց կը գտնէ «աստուածային նախասահմանումը». նոյնպէս՝ Զօհրապի կրօնական պատառին մէջ, որ ուժորնօրէն պիտի վկայէ կտաւի արեւելականութեան մասին՝ անոր պատզամով ու ներկայութեամբ:

Հոս, որպէսդի «աստուածային հարց» եւ «աստուածային նախասահմանում» բառերը առնեն մտադրուած իմաստն ու հիմնական նըսպատականութիւնը, անհրաժեշտ է ուղեւորիլ երկու մեկնակտերէ. աշանակութիւնը, անհրաժեշտ է ուղեւորիլ երկու մեկնակտերէ. առաջին՝ հայիկական եկեղեցին՝ որուն կը պատկանի նոյնինքն Զօհրապին՝ հայիկական է յստակօրէն ընդունելու համար յատկանշարապ. զա կենսական է յստակօրէն ընդունելու համար յատկանշարապ. զա կենսական է յստակօրէն ընդունելու համար յատկանշարապ, որուն միջոցով զանազանուած է այն պահէն սկսեալ, նակութիւնը, որուն միջոցով զանազանուած է այն պահէն սկսեալ, երբ առաջին հայը քրիստոնէութիւնը ընդունեցաւ իրեւ կրօնք եւ իրը առաջին հայը քրիստոնէութիւնը ընդունեցաւ իրեւ կրօնք եւ իրը առաջին մինչեւ այսօր: Երկրորդ՝ անհրաժեշտ է մեկնակտ առլինքնութիւն, ներ նոյնինքն հայոց պատմութիւնէն, իրեւ ազդային պատմութիւն,

որ նոյնագիս զանազանուած է ակնյայտ յատկութեամբ մը պատմական առաջին պահերէն ակսեալ, Փոքր Ասիայէն Կովկաս, մինչեւ այժմու պահերը՝ զոր Հայերը կապրին այսօր :

Ուղեւորելով այս մեկնակէտէն, իր կրօնական եւ ազգային ճիշդերով, մեծամասնութեամբ կրօնաննի եւ աշխարհի մեծ մայրաքաղաքներու հայկական եկեղեցիներուն մէջ գտնուող Զօհրապի կրօնական պատմաները խորհրդածողին առջեւ բաղմաթիւ ճամբաներ պիտի քանան, կամքիլու համար մէկ կողմէ «աստուածային նախասահմանութեան» խմատին եւ «աստուածային բացարձակութեան» խմատին, իսկ միւս կողմէ «ապրային պատմութեան» խմատին եւ «կրօնական պատմութեան» խմատին միջեւ : Նմանապէս, բաղմաթիւ ճամբաներ պիտի քանան մարդկային վարքին նոր քննթերցումի մը համար, իրեւե ընդառաջում աստուածայինի հարցին :

Արդարեւ, Զօհրապի կրօնական պատմառը կը պատմէ զուտ կրօնական գէպքին մասին, իրեւե մարդկային աւետումի երթ : Նոյն ժամանակ, կը պատմէ նաեւ աստուածային գէպքին մասին՝ իրեւ պայքար չարին ու բարիին, խաւարին ու լոյսին, կործանումին ու փրկութեան, մահուան ու կեանքին միջեւ : Այսինքն կը պատմէ աստուածային վճռական ու վճռորոշ պահերուն մասին՝ էսկային, մարդկային, երկրային կեանքի փոփոխութեան մէջ :

Այս պատմառով կարելի է գայն կարդալ ամենայն դիւրութեամբ, միաժամանակ իրեւե ազգային երթ եւ իրեւե մարդկային պայքար՝ իրաւումքի իրականացումին համնելու համար : Հոս որակները, գործերը եւ գդացումները երկնային նախասահմանումներ են : Այսոր համար պատերազմները, ջարդերը, թափառականութիւնը, կոտորածը, վախը, սարսափը եւ վհաստումը պիտի անցնին խաղաղութեան, հաշտութեան, համակերպութեան, յաղթանակին, մշտահութեան, պայծառացումին եւ յոյսին կողքին :

Արեւելեան միաւորումն է, որ մարդ էսկին կը թորլատը աստուածային բնութագրում :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ՄԸ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐԴԻԱՎԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

Ներկայիս ամենազժուար հարցումը այն է, թէ ի՞նչպէս գտնենք Զօհրապի կրօնական պատմառէն գեղարուեստական կտաւին անցնելու ճամբան, առանց զգալու թէ անջատում մը, իսկում մը, տարակարծութիւն մը կամ հիմնական յեղաշրջում մը կայ խորհրդածական մեր երթին մէջ :

Ի՞նչպէս կրնանք ընդհանուր կրօնականէն մասնաւոր աշխարհականին անցնիլ: Հետեւաբար, ի՞նչպէս կրնանք գտնել կամուրջները որոնք կը հաւաքեն, կը մէկտեղեն ու կը միացնեն, եւ անջատուածը

կը վերածեն կապուածի, կոտրածը՝ չլթայուածի, տարբեր՝ նոյնանմանի, այն ժամանակ երբ յստակօրէն կը նշենք՝ թէ որոշ հակառակութիւն մը կայ նսպատակին, ոճին, միջոցին եւ ճամբուն միջեւ:

Պիտի հետեւսկնք ույն մեթուսին: Այսինքն պիտի ունկնդրենք ծածուկը եւ միաժամանակ պիտի ձգտինք իսորհրդանիշն, ոռիկին հասնելու եւ հիմնական սկզբունքը հաստատելու համար, որ մեզի կը թոյլատրէ վախուստ տալ հիմքին:

Կրօնական պատուառին յայտնի խորագիրներին շատերը պիտի կորսուէին ու անհետանան, երբ կանգնինք իւղաներկով, սեւ մելանով կամ ջրաներկով զժուած կտաւէին առջեւ :

Յանկարծ ինքովն նքնի աղխոփ գտննենք տարածութեան մը մէջ, ուր
չլան տարածութեան յատկութիւնները: Տեղ ներշնչող բան մը կայ,
սակայն տեղ չկայ: Մարմին ներշնչող բան մը կայ, սակայն մարմին
չկայ: Մէնք մեզ պիտի գտննենք փափսուք կամ խօսքեր մտիկ ընող
վիճակի մը մէջ, որոնք զուր մը կամ պատմուածք մը չեն: Նոյնիսկ
յատակ իմաստով նախադասութիւն մը չկայ: Խիստ ամփոփումով մը՝
բեմահարդաբակին առջեւ չենք եւ ոչ ալ դիւցազներութեան առջեւ:
Անակնազորին կը գտնուինք պատկերի մը, փափսուքի մը կամ ձեւէ
մը առջեւ, որ կը ճպատի ննջուամի, զութեան, կծկումի կամ նիրհումի:
Յանկարծ ինքովն իս պիտի գտննենք զգացցումներու առջեւ, որոնք
Յանկարծ ինքովն իս պիտի գտննենք զգացցումներու առջեւ, որոնք
կը համեստանան, մինչեւ որ ի վերջոյ վերածուին տեսակ մը հան-
դարտութեան, որ կը նախնի ապիտակի:

Կր գտնուինք զարդարումի եւ զարդարանքի առջև:

Կրօնական պատմառին թափերական-դիւցաղներական Զօրա-
պը՝ գեղարուեստական կտաւէն մեղի կը նայի լուռ, հանդարս,
մաքուր, թափահնջիկ եւ բարդադուսած :

Կայ պատմուածք մը, գուռ մը, կան անհատուեր: Ըստաւքը ու
հայր, մայր, բոյր եւ եղբայր մը: Հայր, մայր եւ մանուկ մը: Եղ-
բայր մը եւ քոյր մը: Աղջիկ մը կամ երխոսասրդ մը: Կան տունի
մը նմանը եւ անոր շուղիները՝ սենեակ, անաստաղ, գուռ, պար-
տէզ, ծառ ու խոտ: Եւ հաղուստի նմանողը՝ թաշկինակ եւ բաճկոն:
կան նաև տան ասլրանեներուն նմանները՝ յարդէ աման, ցորենի
հասկեր, կապեր եւ ինսիր:

Սակայն հարցը այնքան յասակ ու պարզ չէ : Առաջ ոչ էլ է կը մօտենայ իր վրիս անունը յայտնելու, և ակառակ՝ ակնառու մաքրու- թեան եւ հակառակ յատակ սահմաններուն : Տունը, մայրը, մասուկը, երիտասարդը, տրենի հասկերը, տղնիկը, ձին եւ ծառին տերեւները, բոլորն ալ նոյն ժամանակ կը կանգնին փակչելու եւ ծուլուելու՝ կադ- մելու : Համար տարածութիւնը, լուրը եւ զգացումը, եւ դառնարու համար մէկ ամբողջութիւն, ոչ անշատ եւ ոչ ալ տարրեք :

Թերեւա անարդար գտնուինք Զօհրապի նկատմամբ, եթէ անոր գեղարուեստական գործը գարդարանքի գործ որակենք ու անուանենք: Նմանապէս անարդար կը գտնուինք եթէ լաւապէս չնայինք ձեւերու կրկնումին մէջ այս շատ յատակ զարդարանքին, որոնք կը բազմանան, իրարու կը հետեւին, կը կուտակուին եւ կը լեցնեն պատառին սպիտակութիմը:

Այս որ իմաստին կը հետեւէր՝ այժմ կը հետեւի ձեւին: Ուրեմն ի՞նչպէս կրնանք միացնել, եւ մէկ պատառուն միւսին անցնիլը վերածել՝ միացած եւ առանց ընդմիջման փոխանցուածի մը:

Իրեւ առաջին պատասխան՝ պէտք է ուշադիր ըլլանք որ Զօհրապ իր իւղաներկերուն, ջրաներկերուն եւ գծագրութիւններուն մէջ, եւ աւելի քան տասը տարիներէ ի վեր, կը կրկնէ միակ «Կոչ» մը, կամ անոր պատառու, իր վերջին արդիւնքով, կը հասնի միակ «ներշնչում»ի մը: Խաղաղութեան ներշնչում մը՝ որ կը մերածնի ներսէն, եւ դէմքին վլայ կը զծէ գուութիւնը, իսկ մէջքը կը պատէ կարուուլ: Աչքերը պիտի գոցեն իրենց կոսկերը, ձեռքերը պիտի հանդչին, կը ռնակը առահով պիտի ըլլայ եւ ամբողջ մարմինը պիտի առողուի ունկընդրութեան մէջ եւ պիտի յանձնուի ապատումին:

Նոյն ընտանիքը՝ իր հանդիպումին ու բաժանումին մէջ. նոյն դէմքը՝ վիզի թեքումին եւ ացքի փակումին մէջ. նոյն ձեռքերը՝ մատներ գոցերուն եւ բանալուն մէջ. նոյն ձեռքերը՝ իրենց ինքնածնունդին, թաւալքին եւ կուտակումին մէջ: Անդամ մը գիծը կը ցցուի եւ անդամ մը կը կորսուի: Անդամ մը գոյնը կը ցցուի եւ անդամ մը կը կորսուի: Սակայն այս ցցումն ու բացակայութիւնը կը մնան իրենց նեղ սահմաններուն մէջ. այսինքն՝ հանդարտութեան կամ խաղաղութեան սպասելու եւ յանձնուելու ասհմաններուն մէջ:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս:

Կը նշանակէ որ, եթէ մենք նոր գուրք կու գանք կրօնական պատառի խորհրդածութենէն, կը գտնուինք «ժամանակչին առջեւ: Ժամանակ մը կը կուտակուի մեր առջեւ: Կայ պատմուածք մը՝ որ պիտի սկսի կամ վերջանայ: Կայ լուր մը՝ որ պիտի իշնէ կամ քարձրանայ: Պատառուի տարրերուն մեծ մասը կը վկայէ ժամանակի մասին՝ ցուրենը, թուչունը, խոտը, յարդն՝ ու թաշկինակը, եւ այս տարրերուն միամանակում՝ հանդարտութեամբ, պատշաճութեամբ, հեզօրէն եւ կարօսով:

Այս իմաստներուն առջեւ երկարորէն կանգնիլը անգամ մը եւս քայլերը պիտի առանորդէ զէպի «նախասահմանութիւն»: Հոս, իրեւ «կոչ» կրկնուու ներշնչումը նախասահմանական է, եւ կուտակուող ժամանակը «նախասահմանական ներշնչում ստանալու ժամանակ»ն է: Այս պատճառով վարադոյրը կ'իշնէ բեմին վրայ, կամ շարժումը անակնկալորէն կը սառի, մինչ արային բոլոր խորհրդանշան-

ներն ու խորագիրները կը մնան ցցուած։ Լուրջ այս անդամ պիտի չդայ «Հյահանգ»ի կերպարանքով, այլ՝ պիտի գայ ներաէն, փսփը սուքի մը ձեւով։ Հիմա կրօնական պատմութեան առջեւ չենք, այլ անհատական ու անձնական պատմութեան առջեւ։ Չենք ունկնդրեր երկնքին, այլ՝ արտին։ Չենք աւետեր, այլ՝ կը տառանաք։

Անգամ մը եւս եթէ նկատի առնենք արուեստագիտին ադգային պատմութիւնը, մեղի համար դիւրին պիտի ըզբայ անձնական պատմութենէն արագօրէն տեղափոխուէլ ընդհանուր պատմութեան։ Արդարեւ, Զօհրապ գծեց ջարդն ու ողբերդութիւնը՝ որուն ենթարկուեցաւ ժողովուրդ մը, որմէ կը սերի ինք անձնապշա։ Եւ ահա, երբ Զօհրապ աջքերը փակէ եւ մտիկ ընէ իր յիշողութեան, պիտի փարձրանան արիմնի ձայներ, որոնք կը միացնեն անձնականն ու ընդհանուրը։

Ահա հողը իր ընդարձակութեամբ, եւ ահա ժողովուրդները իւրենց մեծ թիւով, հոս ու հոն, երէկ եւ այսօր, կը վկայէն թէ արիմն հոսած է։ Սակայն այս վկայութիւնը երկրորդ, երրորդ կամ չորրորդ անդամ լսողը պիտի յայտնէ, երբ փոսերու եւ արտարայտուելու ժամանակը գայ, թէ իր լսած կոչը նախատահմանական կոչ։ մըն է։

Առկէ մեկնելով, Զօհրապի պատառին մէջ կրկնուող յատկանից ները - մաքրութիւնը, նրբութիւնը, գարդարանքը, յատակութիւնը, հանդարտութիւնը, լոռութիւնը, ինքնապարփակումը, խաղաղութիւնը հանդարտութիւնը և այլնական պիտի տառանան յատելեալ իմաստներ, որոնք կ'առելնան հիմնական - պիտի տառանան յատելեալ իմաստներ, որոնք կ'առելնան հիմնատներուն վրայ, թէ մաքրութիւնը յարդանք է, նրբութիւնը՝ կանոնաւորութիւն, գարդարանքը՝ սպասում, յատակութիւնը՝ անարատութիւն, հանդարտութիւնը՝ համակերպութիւն, լոռութիւնը՝ սէր, ինքնապարփակումը՝ ինքնարաւարարութիւն, եւ խաղաղութիւնը՝ լոյս կամ սրտէն բիսոդ ուրախութիւն մը։

ՍԱՄԻՐ ՍԱՅԷԼ

Résumé**LE TEMPS COMME INSPIRATION DE PREDESTINATION
UNE LECTURE MEDITATIVE DES TABLEAUX RELIGIEUX
ET ARTISTIQUES DE ZOHRAB****SAMIR SAYEGH**

C'est un essai de pénétration dans l'unité profonde sous-jacente à la production picturale de Zohrab, dans sa double expression religieuse et profane. Cette unité découle, à l'avis de l'auteur, de cette expérience toute particulière de la réalité, qui s'empare du peintre dans l'identité et à travers la dynamique de ses propres racines historiques et ethniques et qui détermine son œuvre, en particulier le rapport de celui-ci avec le «temps».